

Oppervlakkig oordeelend, zou men precies het omgekeerde verwacht hebben.

Als we onze blik op de jongeren richten, zooals zij met Jezus verkeerden, dan zeggen we: alles hangt voor hen aan de aanwezigheid van hun Meester. Zelfs zoolang ze Hem volgden, Hem in hun midden hadden, waren ze nog zoo zwak. Hun kennis was nog gebrekkig, zoodat de Heiland tot hen zeggen moest: Ik heb u nog veel te zeggen, maar gij kunt dat nu nog niet dragen.

Hun liefde was nog zwak; zelfs in de heilige ure van het laatste Avondmaal twistten ze nog over de vraag: wie zal de eerste zijn?

En hoe stond het met hun geloof? Als ze in den storm op het meer zijn, durven ze met Jezus aan boord nog angstig te roepen: Heere, help ons, wij vergaan!

Wat moet er nu uit zulke menschen worden, als hun Meester heengaat?

Heeft Hij Zijn onmisbaarheid zelf niet afdoende geformuleerd in het woord: Zonder Mij kunt gij niets doen?

Hoe kunnen dwalende schapen herders der kudde worden? Slechte leerlingen goede leermeesters? Vreezende discipelen bezielde apostelen?

Blijft hij ons, Heere Jezus, verlaat ons nu nimmermeer!

Maar hun Meester zegt: het is u nut dat ik wegga!

De Olijfberg voltooit straks de scheiding. Jezus gaat heen, verbreekt het contact Zijner lichamelijke tegenwoordigheid.

Maar maakt zóó juist het verband sterk voor eeuwig.

Het klinkt anders wel paradoxaal, dat scheiding eenheid, verbreking verband, weggaan nut zal geven!

Zou het, als Jezus heengaat, niet spoedig met het discipelschap uit zijn?

Zullen de schoone bloemen, van den wortel losgescheurd, niet spoedig verwelken? Als de Herder heengaat, zullen de schapen niet verstrooid worden?

Is er niet allerlei kostelijk werk onder de menschen, waarbij alles aan één persoon schijnt te hangen. Wordt die weggenomen, dan is het of de grondsteen onder het huis wordt weggenomen; het dreigt ineen te storten. Menschenwerk hangt aan menschen; goddelijk werk echter aan God.

Daarom kon Jezus met heilige kalmte tot zijn jongeren zeggen: het is u nut, dat ik wegga.

Hij maakte immers in Zijn heengaan Zijn discipelen slechts schijnbaar arm, opdat ze door Zijn Geest in Hem waarlijk rijk zouden worden.

In dien Geest zou Jezus wederkomen; Hij zou hen geen wezen laten.

Van Zijn lichamelijke tegenwoordigheid moesten zij beroofd worden, om eeuwig met Hem te leven en één met Hem te zijn.

Dit is de troost der Kerk van Christus: de scheiding maakt verbinding, de verbreking eenheid. Door het gemis heen groeit het geloofsbezi.

Als er de band des geloofs door genade is aan Hem die heenging, dan mogen we, juist na Zijn hemelvaart, met volle leugen drinken uit de bron der genade, die afvloeit uit het hemelsche heiligdom.

Zalige scheiding, die de eeuwige hereeniging inleidt!

De Heilige Geest, die het ledig, door Christus heengaan gekomen, vervult met al de goddelijke volheid, die maakt elk verweesd discipel tot een vurig Apostel.

F. C. M.

De Christelijke cultuur en de „theorie van de paradox”. IV.

In dit artikel maken we enkele algemeene opmerkingen.

Met zijn aanval op het „neo-calvinisme” heeft Dr Miskotte in zijn argeloosheid, „in zijn onschuld” (om zijn eigen woorden te gebruiken), ertoe meegewerkt, dat de oogen opengaan voor den verwoestenden invloed, die er van de dialectische theologie uitgaat. Nog een beetje precieser druk ik uit, wat ik eigenlijk meen, als ik het zóó zeg: hij heeft de oogen helpen openen voor de machteloosheid der dialectische theologie, om het onchristelijkingsproces, als waaraan reeds lang vóór dien Dr Miskotte ten prooi gevallen was, te breken en te genezen; immers, het gaf aan dit proces van onchristelijking een mogelijkheid, zich te verbergen voor zichzelf en de allures aan te nemen van waarachtigen eerbied voor Christus.

Reeds lang voor dezen zat Dr Miskotte te broeden over denk-constructies, die hem mogelijkheid geven, het christelijk geloof te „redden”, zonder dat de redder zelf als een verloren zoon weer zou moeten vragen om teruggave van de goederen, die hij als „critisch” theoloog had „doorgebracht”. Dr Miskotte had al lang afgerekend met de theologie van de „vaders”; maar dit niet alleen: hij had eigenlijk geen theologie meer overgehouden uit den faillieten inboedel van zijn theologisch

denken. De bijbel Gods-Woord? Neen. De Christus, de Jezus Christus der Schriften, Gods Zoon? Neen; de historische Jezus, die werd voor hem tot niets meer dan „die man, die op twee beenen rondliep daar in Palestina”. Wat Dr Miskotte overhield, dat was wat christelijke traditie, die zich onder de menschen overeind wilde houden met een beetje gefilosofeer over de Christus-idee (voor het gemak met Christus vaak verwisseld). Ter wetenschappelijke zelfrechtvaardiging redde Dr Miskotte zich dan met wat godsdiensttheorie, en incorporeerde den Christus, dien hij als predikant der Nederlandsch Hervormde Kerk elken Zondag te verkondigen had, in een godsdiensthistorisch amalgaam, zóó, dat die Christus niet veel anders meer betekende dan een exponent van de diepere godsdienstige ideeën, die er altijd in de menschenwereld geleefd hadden. Bij zijn spreken over „Christus”, had Dr Miskotte reeds toen den historischen Jezus gescheiden, niet alleen van den Christus der Schriften, maar ook van den „Christus” der godsdienstgeschiedenis, en tevens van den „Christus” van Dr K. H. Miskotte's immer wisselende verlegenheidstheorieën. Voor Dr K. H. Miskotte, althans als denker, was het niet de bijbelsche Christus, die met hem werkte, doch het was een of andere Christus-idee, waarmee Dr K. H. Miskotte werkte, opereerde.

Reeds toen was de Christus, de levende, de werkelijke, de Christus van de Schrift en van het oude conciliën-christendom, door Dr K. H. Miskotte praktisch gezet buiten wetenschap en cultuur, buiten staatkunde en economie, buiten kerk en volk. Maar het is duidelijk, dat dit voor een predikant in de Hervormde Kerk een wonderlijk ding is: hij moet dan toch maar week aan week over Christus preeken, en daar een bijbeltekst voor nemen, zijnde dit oirbaar. Maar de schare begrijpt dat allemaal zoo niet; want de heldere brochure, waarin Dr Hulsman indertijd deze, objectief gesproken, onwaarsachtige positie van den ethischen kerkedienaar heeft geteekend, is, jammergenoeg, al vrij gauw vergeten. Zoo zaten ze beiden in de moeite: de gemeente, die niet begreep, wat den universiteitsgediplomeerde Miskotte van den kanselbestiger Miskotte toch eigenlijk wel onderscheidde en — scheide, en Dr Miskotte zelf, die toch als goedwillend man naar een theorie zocht, die hem in staat zou stellen, zijn z.i. niet-stichtende wetenschappelijke denk-apparaat te verbinden met zijn als-stichting-bedeelde preek-apparaat. Tusschen de conferentiezaal, die de wetenschappelijke voering van der dominees stichtelijke jasje naar buiten pleegt te keeren, enerzijds, en der preekstoel, die de stichtelijke voering van der dominees wetenschappelijke jasje probeert naar buiten te keeren, anderzijds, had Dr K. H. Miskotte als toch wel-goedwillend menschenkind een verbintenis noodig. Ook al om het conflict daarbinnen tot zwijgen te brengen.

Hierbij „hielp” hem nu K. Bartha theologie. Het wonderheerlijke in deze „theologie” was, dat zij zoowel jaf als voering tegelijk „stichtelijk” en „wetenschappelijk” had gemaakt. Men kon de conferentiezaal en den preekstoel weer verzoenen. Was dat niet „stichtelijk”, dat God kwalitatief van den mensch verschilt, oneindig? En was het dan voorts niet „wetenschappelijk”, dat men nu voorts dit verschil tusschen God en mensch radikaal over heel de linie uitwerkte, en daarom al wat „op aarde” geschiedt, onder dit aspect bezag, en dienovereenkomstig al wat vlak-menschelijk was, leeg, onvruchtbaar, ongodelijk noemde? Was dat niet „stichtelijk”, zoowel de hollende paarden van de „wereld” als die van de „kerk” in de borst te grijpen en in hun hoogmoedsstormloop tot staan te brengen? Want de „wereld” werd in haar goddeloosheid gestuit, door het onophoudelijk reciteeren van Prediker 5:1: God is in den hemel en gij zijt op aarde. En wat anderzijds de kerk betreft: ook die kerk wilde men in den opmarsch van haar zelfgenoegzaamheid stuiten met hetzelfde woord: God is in den hemel, maar gij zijt op aarde. Haar denken, haar belijden, haar decreten en symbolen, het was alles „aardsch”, en dus in zichzelf ledig, onvruchtbaar, niet-godelijk, anti-godelijk. Ja, het was alles buitengewoon „stichtelijk”, en daartoe zeer „wetenschappelijk”. Want de inderdaad verrassende gemakelijkheid, waarmee de dialectische school aanvankelijk sprak, en zich van allerlei filosofische grondbegrippen wist te bedienen, gaf aan deze stichtelijkheid een air van wetenschappelijke voornaamheid. En de theologen der verlegenheid waren gered. Die mensche-lijke Jezus, die „op twee beenen rondliep in Palestina” was ook inderdaad slechts „op aarde” geweest, en God, die gansch andere, was „in den hemel”. Vroeger kon men dat niet zoo duidelijk, zoo cru zeggen; maar thans klonk het ineens stichtelijk.

Maar met dat al: het stichtte niet.

Want, afgedacht nog daarvan, dat die „wetenschappelijkheid” al duidelijker voos en onhoudbaar bleek te zijn en zich in zelf-legenspraak hopeeloos vastwerkte (wie vandaag nog met de oude klanken der dialectische theologie werkt, is „achter”), men had onder de bedrijven door den band tusschen Christus Jezus en de mensche-lijke levens„gebieden” doorgesneden. Met andere woor-

den: men bleef voortgaan op de oude manier: men verrichtte op die mensche-lijke levensgebieden allerlei operaties, die niet aan den levenden Christus zich ontleenen wilden, doch dit nu zelfs bewust weigerden.

Hier is dan ook het geloofsverschil tusschen Dr K. H. Miskotte en ons. Hij, in zijn laatste ontwikkelingsstadium, is van zijn Russen (Dostojewski) en Brahmanen (der Mouw) nu bij het Barthianisme terecht gekomen, zoolang het duurt. Wij onzerzijds gelooven, dat Christus Jezus, die dood is geweest en levend is geworden, die waarachtig God en mensch is en blijft, werkelijk ten hemel is gevaren, en werkelijk zijn Pinkstergeest heeft uitgestort, en werkelijk ingrijpt op de wereld, over welke „alle macht” Hem is gegeven.

Dat laatste geloof Dr K. H. Miskotte niet. Hij zal waarschijnlijk zeggen, dat hij het wel geloof. Maar wij zeggen, dat hij het niet geloof, omdat we walgen van het woordengegoochel en het quasi-gefilosofeer, waarmee men zich nog presenteren wil als handhavers der oude christelijke belijdenis. Dit vinden wij — als we de taal der profeten gebruiken mogen, en wij móeten het — „hoereeren”. De feiten zijn voor wie de toestanden kent, voor wie de „dogmatische brieven” van het „Algemeen Weekblad” leest, voor wie de begrippen der dialectische theologie ontleedt, niet meer te verdoezelen. Men geloof niet meer, dat Jezus Christus, naar de oude christelijke belijdenis, in een historisch moment ten hemel is gevaren, daar nog steeds lichamelijke aanwezig is, en vandaar even concreet heerschappij voert op aarde, en dit dan langs den „middellyken” weg, als hij, gansch concreet, eens hier beneden vernederd is geweest in dienstknechtschap. Dr Miskotte geloof o.a. ook niet meer wat er staat in Zondag 17—19 van den Heidelbergischen Catechismus, al ligt die op zijn preekstoel.

En op dit niet gelooven van wat de Schrift ons predikt, loopt het debat tusschen hem en het („neo”)calvinisme vast. Het heilsfeit en de heilsgeschiedenis hebben in de quasi-theologie van Dr K. H. Miskotte geen plaats, al blijft hij dan op de aan die heilsfeiten vastgeknoopte feestdagen der kerk behoorlijk „preken”.

Want al wat Dr Miskotte nu verder tegen Dr Colijn en mij inbrengt, is tot dit niet-gelooven van den bijbel terug te brengen, en daaruit te verklaren. „Het gericht over het bestaande” wordt door Dr Colijn niet ernstig genomen, zegt hij. Ons antwoord is: een „gericht”, zooals gij het hebt gefilosofeerd, erkennen wij niet; het is niets anders dan een denk-constructie, en als zoodanig een op uw eigen standpunt hoogmoedige zwagering. Maar wij, die de Schrift gelooven, nemen het „gericht” zóó, als God het ons predikt aan, wij gelooven ook, dat het optreedt in de geschiedenis en het bestaande, maar weigeren tevens mee te doen met de verloochening van Christus' heilswerk, waardoor God zegenend, aannemend, herstellend tot het bestaande weergekomen is.

(Slot volgt.)
K. S.

Alice Nahon. †

Zondagavond laat ontving ik een telegram uit Antwerpen, dat de doodstijding bracht van Alice Nahon, de bekende Vlaamsche dichteres.

Sinds acht maanden was ze weer ziek en aan bed gebonden, maar de laatste week was de toestand zeer verergerd. Hooge koorts, aldus berichtte haar vader in een bij het telegram aansluitenden brief, telkens zich herhalende bewustzijnsinzinkingen, jagende polsslag en steeds terugkeerende benauwdheden wezen op het naderend einde. Wel was ze in de achterliggende jaren de zwakte, die haar van 1915 tot 1921 aan een sanatorium gebonden had, te boven gekomen en had ze een werkkring kunnen aanvaarden, maar haar gestel was broos gebleven en tegen een hernieuwden aanval niet bestand. Op 36-jarigen leeftijd is ze heengegaan, na een moeilijk leven van veel teleurstelling, veel innerlijken strijd, veel verloren illusies.

In de laatste jaren publiceerde ze niet. Uit de ontwikkelingen, waarin haar denken en streven geraakt was na haar terugkeer in het actieve leven, had ze zich nog niet kunnen bevrijden, en het proces van aanpassen en houding-vinden was nog niet tot voltooiing gekomen. Na den bundel „Schaduw”, die van deze complexiteit getuigenis aflegde, heeft ze geen nieuw werk meer gegeven en zoo is de erfenis, die ze heeft nagelaten, niet meer dan het drietal bundeltjes „Vondelingskens”, „Op Zachte Voetstapen” en „Schaduw”.

’t Is weinig — en toch is het veel. Want wat in die bundeltjes is samengelezen — en dan denk ik in ’t bijzonder aan de beide eerste, die dateeren uit haar sanatoriumtijd — is klare, echte, zuivere poëzie, eenvoudig en zonder allerlei problematiek, ontroerend door de hunkering, die er in trilt, naar

leven
stille
In di
neele

Wa
peri
aan
meest
heel
ring
teede
óók
voor
sche
sche
Deze
Lev
enth
de be
over
herha
stille
was
haar
denke
En w
ze d
Da
naar
tweet
waari
lijke
zigu
de st
worst
lijden
„Se
ander
ik me
veel
en de
(1928
dunk
Alice
al zw
krach
Ik l
den l
versc
het n
eens
memo
ning
lante
deze
en de
die v
vél
ons b

„Se
ander
ik me
veel
en de
(1928
dunk
Alice
al zw
krach
Ik l
den l
versc
het n
eens
memo
ning
lante
deze
en de
die v
vél
ons b

Een
een bo
malen
heeft
den he
zien)
L. vol
schilde
ontwik
den on
in drie
dat wa

geken
woord
Luxe

Het
gewij
geschr
een ku
Voor
geschr
volgt
naschr
en ve
opvatti
aante
Schout

Beha
vindt
fraai
Knap
kleure
In d
ningen
in de
wijs
afbeel
de int
nen or
toe te
kleure
De
popula
lijke w

manier: men
tebieden aller-
den Christus
zelfs bewust

chil tusschen
n laatste ont-
issen (Dosto-
) nu bij het
ng hat duurt
us Jezus, die
en, die waar-
werkelijk ten
Pinkstergeest
op de wereld,
gegeven.

totte niet. Hij
t wel geloof-
loeft, omdat
en het quasi-
presenteeren
ke belijdenis.
t profeten ge-
„hooree-
standen kent
van het „Al-
de begrippen
niet meer te
r, dat Jezus
belijdenis, in
gevaren, daar
en vandaar
aarde, en dit
rd is hij, gansch
rd is geweest
geloof o.a.
g 17—19 van
I ligt die op

le Schrift ons
hem en het
feit en de
le quasi-theo-
laats, al blijft
vastgeknoopte
eeken".
der tegen Dr
gelooven van
aruit te ver-
tande" wordt
zegt hij. Ons
gij het hebt
s niets anders
danig een op-
wering. Maar
het „gericht"
wij gelooven
denis en het
mee te doen
s' heilswerk.
I. herstellend

levenskracht en gezondheid, naar vervulling van
stille wenschen en in de verte glanzende idealen.
In die echtheid, die fijnheid, dat waarlijk-emo-
tionele is het weinige veel.

Wat in het bijzonder de verzen van deze eerste
periode typeerde, was de directe verwantschap
aan Guido Gezelle. De geest van den vereerden
meester had de Vondelingskens en Vooizekens ge-
heel doortrokken: zijn natuurliefde, zijn bewonde-
ring voor de schoonheid van het kleine, zijn ver-
teederding over het verlangende klonken er in door;
ook zijn vroomheid, al was het schuchter. En
vooral werd er overal zijn liefde voor het Vlaam-
sche taal en het Vlaamsche volk, voor de Vlaam-
sche taal en het Vlaamsche leven in teruggevonden.
Deze kunst van het Vlaamsche kind was de zijne.
Levendig herinner ik mij, met hoeveel vuur en
enthousiasme ze spreken kon over Gezelle, over
de beteekenis, die zijn poëzie voor haar had gehad,
over de vreugde en den troost, die de altijd weer
herhaalde lectuur van die verzen haar gaf in de
stille avonden van haar lange eenzaamheid. Het
was ook hier te Amsterdam, dat ze op een van
haar voordracht-avonden vertelde, hoe heel haar
denken en dichtten aan Gezelle's verzen was onthoofd.
En wie die eerste verzen leest, onbevange, ziel
ze duidelijk als de bevestiging van die woorden.

Daarom is het meest belangrijke van haar werk,
naar mijn inzien, ook het eerste geweest, dat
tweemaal bundeltjes, dat hier te lande met zooveel
waardering is ontvangen. Daarin leefde het wezen-
lijke van haar dichterschap, dat aan zijn eenvoud
zijn vaak ontroerende kracht ontleende, dat door
de stilgedragen smart gelouterd was en in de
worsteling tusschen jong leven en verlamdend
lijden een vroege diepte verkregen had.

„Schaduw", de latere bundel, representeerde een
andere levensfase, die van de ontwikkeling, waar
ik met een enkel woord van sprak. Er is ook hier
veel moois, veel dat den klank van het vroegere
en de meerdere gerijpteheid van het momenteel
(1928) vereenigt, maar de bundel beteekende toch,
dunkt mij, een begin van een nieuwe periode in
Alice's leven, die door de invallende ziekte en het
al zwakker worden van de lichaams- en geestes-
kracht geen voortzetting heeft gevonden.

Ik heb dit alles vroeger reeds geschreven en in
den herdruk van de karakterschets, die in 1932
verscheen, nader uitgewerkt. Dus behoef ik hier
het niet te herhalen. Maar wel moge ik het nog
eens zeggen, nu de droeve plicht van het „In
memoriam" ons weer plaatst voor haar verschei-
ning en haar werk: niet in het grootsche, het bril-
lante, het artistieke lag de eerste verdienste van
deze „verzekes", maar in de zuiverheid van klank
en de houdingloze oprechtheid van inhoud. In
die verdienste blijve het weinige, dat inderdaad
veel was en is, in dankbare erkentelijkheid door
ons bewaard.

C. T.

Enigen tijd geleden verscheen in prachtige uitgave
een boek over den kunstschilder G. W. Knap, die meer-
malen aan deze rubriek van ons blad een bijdrage
heeft geleverd. De Redactie vroeg den alleszins bevoeg-
den heer L. (die met dit initiaal zijn art. geteekend wil
zijn) om een recensie van het boek te geven. De heer
L. voldeed aan dat verzoek door het werk van den
schilder Knap te bezien in het raam van de kunst-
ontwikkeling en kunstgedachten van zijn tijd. Gezien
den omvang van deze bespreking verdeelden we haar
in drie artikelen en als het eerste plaatsen we dan nu
dat wat over het boek zelf wordt gezegd. Red.

Gerrit Willem Knap

gekenachtst als kunstschilder en aestheticus, met een voor-
woord van Prof. Huib. Luns, en 61 reproducties. Prijs f 7.90.
Luxe uitg. in leeren bd. f 15.—. N. V. Drukkerij en Uitgevers-
Maatschappij „De Vlijt", Arnhem.

I.

Het werk van Mej. Knap met zooveel plicht
gewijd aan haar vader is niet alleen een boek,
geschreven over een kunstenaar, maar is ook zelf
een kunstwerk geworden.

Vooraf gaat een fijngestyleerde en kunstzinnig
geschreven inleiding van Prof. Huib Luns. Dan
volgt de levensschets door Josina Knap met een
naschrift van den kunstschilder Eduard Karsen
en verder de uiteenzetting van de aesthetische
opvatting van Knap, samengesteld uit de nagelaten
aanteekeningen van hemzelf, door den heer J. L.
Schouten.

Behalve enkele kleine reproducties in den tekst
vindt men aan het einde van het werk 60 groote
fraai uitgevoerde reproducties van schilderijen van
Knap van suggestieve werking, waarvan twee in
kleurendruk.

In den tekst zijn ook opgenomen enkele teeke-
ningen, die betrekking hebben op het onderwijs
in de kinaesthetische plastiek en het teekenonder-
wijs aan het Geref. Gymnasium te Amsterdam. Drie
afbeeldingen van de verschillende fasen, waarin
de interessante Kuyperkop tot stand kwam, die-
nen om de aesthetische opvatting in het algemeen
toe te lichten. De omslag is gesierd met een schoone
kleurenreproductie van een schilderij van Napels.

De levensschets door Josina Knap geeft meer
populair de ideeën van Knap weer. Op aantrekke-
lijke wijze weidt de schrijfster uit over de kunst-

opvatting van haar vader, geeft onopgesmukt enkele
geestige anedoten uit zijn leven en, zelf kunst-
naars, wijdt zij u ongemerkt in in de verschillende
richtingen van de schilderkunst. De stukken over
de filosofie van het schoone, over het teekenen
en de kinaesthetische plastiek zijn uiteraard meer
diepzinnig-wijsgeerig. Ook deze artikelen zijn met
de grootste zorg door Schouten samengesteld, al
blijkt het jammer, dat Knap zelf zijn ideeën niet
meer heeft kunnen uitwerken en populair-eenvoudig
heeft kunnen toelichten vooral aan de hand van
kunstwerken, zooals hij, juist als kunstenaar, dat
tijdens zijn leven kon doen.

Knap was allereerst kunstenaar, rasschilder,
schilder bij de gratie Gods; maar behalve dat,
bezat hij een sterken drang om te filosofieeren
en te theoretiseeren over het schoone. Hij hield
niet op zich rekenschap te geven van het schoone,
dat God zelf in Zijn schepping heeft gelegd en hoe
de kunstenaar dat natuurschoon opneemt in zijn
ziel om het in zijn kunstwerken om te scheppen tot
een kunstschoon, een schoon op een tweede plan,
op het niveau van den geest.

In Knap als kunstenaar hebben wij tweeërlei te
onderscheiden: ten eerste zijn eigen persoonlijk-
heid, zijn natuurlijken aanleg en ten tweede den
invloed van de kunstopvattingen van zijn tijd.

Beide factoren markeren in hooge mate zijn
kunstwerken.

Knaps aanleg kenmerkt zich door een sterken
zin voor het compositorische. Van het begin tot
het einde dragen al zijn kunstwerken den stempel
van den drang naar bouw en stijl. Nergens vindt
men wat zweemt naar vaagheid, onzekerheid en
onzuiverheid in de architectoniek. Dat gevoel voor
het gestyleerde is in zijn jeugd gevormd en be-
invloed door de opvatting van den kring, waarin
hij is opgevoed, en in het bijzonder hebben de in-
drukken van de Calvinistische levensbeschouwing
van zijn grootvader sterk op hem gewerkt, echter
niet zoo sterk, dat zij zijn kunstopvatting voort-
durend en geheel zouden beheerschen. Daarvoor
ondergaat hij anderzijds te sterk de heerschende in-
vloeden van zijn tijd.

Door de verschillende fasen van zijn kunst-
opvatting blijft echter de trek naar bouw en com-
positie in zijn werk zichtbaar, een eigenschap,
die aan het einde van zijn leven, toen de Calvi-
nistische levensbeschouwing, die in zijn jeugd wel
in kiem aanwezig was, maar voorloopig niet tot
ontplooiing zou komen, geheel is ontkoken, ten-
slotte zijn kunst en zijn kunstbeschouwing geheel
zou beheerschen.

L.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Onbevredigende bestrijding.

(Antwoord aan den Heer I. Slot.)

VII. (Slot.)

(Slotwoord.)

Wanneer wij al deze uitspraken van een man
als Dr de Moor lezen, dan vragen wij ons af, o.m.,
of misschien het geringe gezag, hetwelk de Kerk
thans heeft op velerlei terrein, mede een gevolg
is hiervan, dat vele ambtsdragers zich misschien
wat al te soepel hebben geschikt naar de meening
en het streven van hen, die zoo netjes terreinen
willen afbakenen, dat er te veel vaagheden en
algemeenheden worden verkondigd, die de trouwe
hoorders, die in de prediking nog iets anders
willen zien dan een theologisch-exegetisch lesje,
„rechtmatige ergernis" geven. En zoo verstaan
wij ook, dat De Moor moest klagen in de boven
reeds geciteerde passage (blz. 78):

„Ik weet, dat dit woord vaak niet meer dan een
klank is, en ik toorn daartegen."

„Ik toorn daartegen."

En om nu zoo volledig mogelijk te zijn en niet
achteraf z.g. weerlegd te worden door hen, die
mijn meening tegenstaan, wil ik ook nog even het
volgende citaat aanhalen (blz. 123):

„Maar wij gelooven toch niet, dat onze belijdenis
spoedig een 38ste artikel over het voldoende loon en
een 39ste over het verkeerde der trustvorming zal
rijker worden. Daartoe is onze christelijke studie der
economie nog te zeer in de kinderschoenen. En ook
zal de Kerk o.l. wijs doen door zich in deze dingen
zoo min mogelijk uit te spreken in bijzonderheden.
Zij blijve bij het algemeene, dat voor elken tijd naar
behoefte kan worden toegepast, en zij brenge altoos
weer den vollen rijkdom van het Woord, dat meer
dan alle bisschoppelijke verklaringen „levend en
krachtig is, en scherpsnijdender dan eenig tweesnijdend
zwaard, en doorgaat tot de verdeling der ziel en des
geestes, en der samenvoegselen en des mergs, en is
een oordeeler der gedachten en der overleggingen des
harten". Want al de van God ingegeven schrift is
„nuttig tot leering, tot wederlegging, tot verbetering,
tot onderwijzing, die in de rechtvaardigheid is; opdat
de mensch Gods volmaakt zij, tot alle goed werk vol-
maaktelijk toegerust."

Hen, die mochten meenen, dat deze regelen weer
ingaan tegen de boven gegeven citaten, waarleg
ik met de opmerking, dat De Moor een veel te

„einheitliche" geest was om zichzelf zoo, in één
referaat, tegen te spreken. En wie meent, dat deze
regelen dan wel ingaan tegen mijn opvatting, ver-
zoek ik acht te geven op het gansche verband,
zooals dit reeds uit het woord „trustvorming"
volgt. Over dergelijke verschijnselen in het maats-
schappelijke leven zal de Kerk inderdaad zeer
voorzichtig moeten oordeelen. Zij zal voorzeker
hebben te denken aan de fouten in het verleden,
zooals door de (Roomsche) Kerk vroeger, begaan,
toen die den handel en het rente-beding in den
ban deed, om tegelijk toch ook weer met dank-
baarheid te erkennen, dat het niet in het minst
aan een theoloog als Calvin is te danken geweest,
dat op deze en andere punten nieuw en duidel-
ijker licht is gevallen.

Er zouden nog veel meer citaten uit dit werk
van De Moor te geven zijn. Ik volsta met de hier
genoemde en wil dgn verder aandringen op een
ernstige studie van dit breede referaat.

Vervolgens roepen wij het oordeel van Dr K.
Schilder in. We kunnen allereerst, zonder citee-
ren, verwijzen naar de jongste jaargangen van dit
blad; de lezers kunnen zich daarvan op de hoogte
hebben gesteld. Met nadruk wil ik noemen het
artikel „De Kerk in het slop" (De Ref. van 29
Jan. 1932). Citeeren doen we hem uit zijn jongste
geschrift, boven reeds genoemd, over „Jezus Chris-
tus en het Cultuurleven": (blz. 256/7)

„Tegenwoordig wordt in onze alle verbanden uiteen-
rukkende wereld meestal de cultuur gescheiden van
de religie, althans, scherp daartegen afgegrensd. Maar
van den beginne is het al zoo niet geweest. Want
religie is geen „provincie" in het leven, en geen aparte
functie van het „gemeed", en geen geïsoleerde ver-
richting van een stichtelijk clubje van menschen, ge-
durende een fragment van 'smenschen levenstijd.
Nee, religie, beter gezegd: de dienst van God, is: in
alles Zijn wil te volbrengen."

Men zou nog kunnen zeggen: hier wordt van
religie, niet van de Kerk gesproken en die „religie",
wel, die wordt ook onderhouden door onze Christe-
lijke juristen enz. Zeker, dat moet ook. Niemand
toch beweert dat het op de predikanten alleen
moet aankomen: Maar voor wie het dan zeer be-
paald geformuleerd wil zien, die leze op blz. 279:

„De Kerk alleen verbindt hen tot een onverbrekelijke
gemeenschap, en leert de normen voor alle levens-
verbanden, ook buiten de Kerk. De Kerk alleen als
draagster van Gods Woord, kan in een volksgemeen-
schap normen geven, en zoo in dat volksleven weer
openbaar doen worden, wat in dat leven naar eigen
aard zich aan rijkdom kan ontplooiën."

Blz. 280:

„De Kerk mag, o neen, niet eens de kleinste cultuur-
kracht zijn; maar zij moet de grootste cultuurmacht
zijn. Zij is de bruid van Christus, dat is van zulk een
Bruidegom, die voor zich zelf, en voor Zijn God, laat
samenstromen al de glorie van de volkeren, en die
een stad bouwt van de schoonste symmetrie; vandaar
die kubus-vorm in het beeld van 'nieuw Jeruzalem."

Aandacht verdient ook hetgeen geschreven is
door Dr G. C. Berkouwer in de „Watergraafs-
meersche Kerkbode", (overgenomen in „De Ref."
van 24 Maart 1933, — Persschouw — waaruit ik
citeer):

„We bedoelen dit gevaar, dat men op grond van een
niet nader geanalyseerde scheiding van kerk en aller-
lei levenssterren het de kerk gaat kwalijk nemen,
wanneer ze zich over allerlei kwesties positief uit-
spreekt."

„... Want dat standpunt dringt de kerk langzaam
maar zeker uit het volle, werkelijke leven weg."

„Ze houdt nog wel haar beteekenis, o ja maar ze
heeft haar eigen terrein en dat eigen terrein, dat is:
de ziel, het hart, het innerlijke leven, de vrede,
enz., enz."

„Een dergelijke opvatting echter heeft hoegenaamd
niets met de gedachte van de soevereiniteit in eigen
kring te maken."

En verder nog:

„En daarom, omdat de kerk staat tegenover dien
eenen mensch in z'n werkelijke bestaan, kan ze dat
terrein niet onaangeroerd laten liggen."

„Maar we gevoelen wel, hier — bij dit voorbeeld —
wordt de strijd nog niet zoo levendig. Als echter de
kwestie gesteld wordt met andere voorbeelden, dan
pas komen de pennen los. Maar nu moet juist hier
geconstateerd worden dat ook bij andere voorbeelden
het probleem blijft. We kunnen elken dag hooren
spreken over revolutionaire tendenzen, die in allerlei
overtuigingen verborgen liggen. En als die tendenzen
nog niet zijn uitgegroeid, hebben we er dan niets
mee te maken?"

„Wel met de consequentie, maar niet met het be-
ginsel?"

Opnieuw citeeren wij Prof. Dr H. Bavinck. Deze
schreef in „Magnalia Dei" (Kampen, 1909), bl. 615:

„Maar bovendien heeft God nog voor een ambtelijke
bediening van dat woord zorggedragen; Hij gaf en
geeft bij den voortduur herders en leeraars... die dat
woord bedienen moeten... in aansluiting aan de be-
hoeften van ieder volk en van elken tijd, van
iedere Gemeente en van elk geloovige in het
bijzonder" (spatiëring van mij, A. S.).

Valt de vraag, of een staking en uitsluiting ge-
oorloofd zijn buiten het kader van dezen tijd en
niet onder de behoeften van den geloovigen ar-
beider of patroon?